

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.10, maj 2017

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Steen Tullberg

Tilsyn ved dr.theol. Carsten Breengaard

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til “Dansk Tedeum” ved Else Riisager

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Titel og forlæg
- 3 Salmen og dens indhold
- 4 Senere brug
- 5 Anvendt litteratur
 - 5.1 Trykt
 - 5.2 Utrykt

1 Anledning

“Dansk Tedeum” med førstelinjen “For al den Deel, som Gud har gjort” blev trykt som indledningsdigt til bind 5 af *Theologisk Maanedsskrift* og offentliggjort den 1. juli 1826.

Digtet blev skrevet i forbindelse med den danske kirkes tusindårsjubilæum. At Ansgar kom til de danske landområder i 826 blev anset for at være begyndelsen på kristningen af landet. Jubilæet blev markeret med adskillige bogudgivelser, og den officielle fejring kulminerede med festgudstjenester i alle landets kirker 1. pinsedag, den 14. maj 1826.

Til festgudstjenesterne pinsedag udgav Grundtvig et lille salmehæfte, *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen*, hvortil han havde ladet sig inspirere af dansk salmedigtning gennem tiderne. Den første af hæftets tre salmer, “Den signede Dag med Fryd vi seer”, havde forlæg fra reformationstiden og rødder tilbage i den middelalderlige dagviser. Den sidste af salmerne, “Klar op, du Sky paa Øien-Bryn”,

havde delvist forlæg fra den danske ortodoksi i form af en salme af Thomas Kingo til 1. pinsedag. Den mellemste af højtidssalmerne, “Tusind Aar stod Christi Kirke”, var en nydigtning af Grundtvig (se indledningen til [Danske Høitids-Psalmer](#)).

“For al den Deel, som Gud har gjort” er delvist skrevet over Hans Adolph Brorsons salme “Op! al den ting, som Gud har gjort” fra 1734. I sin digtning i anledning af kirkens jubilæum har Grundtvig således også ønsket at inddrage salmedigtning fra den danske pietisme.

2 Titlen og forlæg

Tedeum i titlen peger hen på begyndelsesordene i den gamle latinske hymne “Tedeum laudamus” (da., vi priser dig, Gud), der lovpriser treenigheden. Hymnen kaldes også “den ambrosianske lovsang” efter kirkefaderen Ambrosius, som den traditionelt tilskrives, men den er sandsynligvis oprindeligt græsk. Siden 500-tallet har hymnen været anvendt i gudstjenesten. Den var en fast del af den katolske messe på de fleste af kirkeårets festdage. Efter reformationen blev “Tedeum” oversat flere gange til dansk. I 1729 blev det forordnet, at den version, der skulle anvendes i gudstjenesten, var “O store Gud! vi love dig”, som var en oversættelse af Martin Luthers bearbejdelse (Pontoppidans salmebog, 1740, nr. 443; jf. Thuner 1930, s. 330; Malling 1962-1978, bind 4, s. 259-268).

Hymnen “Tedeum” var så kendt, at udtrykket også blev anvendt om lovsang i almindelighed. Det er i denne betydning, Grundtvig bruger tedeum som del af titlen til “For al den Deel, som Gud har gjort”. Samtidig overtager han den gamle hymnes emne, lovprisningen af Faderen, Sønnen og Helligånden.

Grundtvigs salme har også hentet inspiration fra Brorsons salme om skabelsen. “Op! al den ting, som Gud har gjort” udkom oprindeligt i et mindre salmehefte i 1734, hvorfra salmen indgik i førstetrykket fra 1739 af *Troens Rare Klenodie* (her læst i Brorson 1951, bind 1, nr. 77, s. 217-219). Selv om Grundtvigs tekst er et selvstændigt digt, er der især i salmens optakt og første strofer tydelige ligheder med Brorsons salme. Grundtvigs strofe 1, 2, 6 og 8 har således forlæg i henholdsvis strofe 1, 2, 7 og 10 hos Brorson.

I 1826 var “Op! al den ting, som Gud har gjort” ret ukendt i sin originale form fra Brorsons hånd. I den autoriserede *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, der på denne tid blev brugt næsten overalt, var salmen optaget, men i en version, hvor det sproglige udtryk og især billedsproget var forandret væsentligt i forhold til originalen. Samtidig var originalens femten strofer reduceret til ti. Strofe 2 i Brorsons salme lyder eksempelvis:

Gik alle konger frem i rad,
I deres magt og vælde,
De magted' ey det mindste blad
At sette paa en nælde (Brorson 1951-1956, bind 1, s. 218; Brorson 1734, strofe 2,3: mægted).

I *Evangelisk-kristelig Psalmebog* var strofen ændret til:

Og kom end alle Kongerne
I deres Pragt og Vælde,
Ei mindste Straae frembragte de,
Et Vink dem selv kan fælde (nr. 42, s. 25).

3 Salmen og dens indhold

Grundtvigs "Dansk Tedeum" kombinerer en lovprisning af skabelsen og af treenigheden. Mennesket opfordres til at lovsynge Guds skaberværk og hans opretholdelse af det. Igennem digtet sker der en glidende overgang mellem lovprisning af Guds skabergerning, af Kristi frelsergerning og af Helligåndens gerning i menigheden. Det lejlighedsbestemte i salmen viser sig ved, at den danske kirke og dens tusindårsfest bliver fremhævet i salmens slutning. I stroferne 21-23 kritiserer Grundtvig på indirekte måde den fremherskende rationalisme i samtidens kristendomsopfattelse, der står i modsætning til kristendommen hos de gammeldags troende forfædre. I de sidste strofer af salmen udtrykker han dog håb for fremtiden.

Der er en klar struktur indbygget i den femogtyve strofer lange salme. Fra første strofe og gentagne gange gennem salmen bliver mennesket tiltalt i form af dets sjæl. I salmens fire sidste strofer bliver tiltalen til det enkelte menneske udvidet til et kollektivt 'vi'.

Med undtagelse af stroferne 1-5 og 21-25 består salmen af moduler på tre strofer, der er indledt på samme måde. Strofe 9-11 begynder f.eks. henholdsvis "Og kig saa", "Og bryd saa" og "Og tak saa", mens stroferne 15-17 alle indledes med "Lovsyng det Navn". Salmens centrale modul er stroferne 12-14 og har sit vigtigste indhold i den midterste strofe 13: Gud, som skabte mennesket, skaber nyt på jorden, nemlig Guds Rige eller Himmerig. På jorden er loven i Det Gamle Testamente nu kun til stede som et drøn eller en efterdønning af en torden (strofe 13,3-4). Guds nyskabelse på jorden er sket ved, at Kristus, Guds søn, er død og opstanden for at frelse mennesket (strofe 12). Som borger i Guds Rige skal mennesket derfor glæde sig og lovsynge Kristus (strofe 14).

4 Senere brug

Da Grundtvig i 1843 arbejdede med salmebogstillægget *Psalme-Blade til Kirke-Bod*, spurgte han sine nærmeste venner blandt præsterne til råds om, hvilke salme de ønskede optaget i tillægget. Blandt Gunni Busck, brødrene Peter Andreas, Johannes Ferdinand og Theodor Fenger samt Peter Rørdam var det kun sidstnævnte, der foreslog, at "For al den Deel, som Gud har gjort" skulle optages i tillægget (se Holm 2002, s. 66). Salmebogstillægget blev aldrig trykt, og heller ikke senere har "Dansk Tedeum" fundet plads i menighedens lovsang.

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Brorson, Hans Adolph (1734) "Op! Ald den Ting som Gud har giort" i *Nogle Psalmer om Troens Grund Gud til Ære Og Hans Kircke til opmuntring*. Tønder.
- Brorson, Hans Adolph (1739) *Troens Rare Klenodie, i nogle Aandelige Sange*. Ribe.
- Brorson, Hans Adolph (1798) "Op al den Ting, som Gud har giort" i *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt*, nr. 42, s. 25 f. København.
- Brorson, Hans Adolph (1951-1956) "Op! al den ting, som Gud har giort" i *Samlede Skrifter* 1-3, bind 1, s. 217-219. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1826) *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen*. København.
- Holm, Jette (2002) "Psalme-Blade til Kirke-Bod. En brevvæksling mellem Grundtvig og hans præstevener i foråret 1843" i *Grundtvig-Studier*, s. 24-73. København.
- Malling, Anders (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København.
- "O store Gud! vi love Dig" i [Pontoppidan, Erik] udg. (1740) *Den Nye Psalme-Bog, Udi hvilken findes ey allene de Psalmer, som udi den forordnede Kirke-Psalme-Bog af Doct. Kingo have været samlede, Men endogsaa Mange Andre Udvalte, Deels Nye, Deels af det tydske Sprog oversatte Psalmer, Til desto mere Opbyggelses Anledning samlet, overseet, og til Trykken befordret Paa Høy-Kongelig allernaadigst Særdeles Befalning*, nr. 443, s. 477 f. København.
- Thuner, O.E. (1930) *Dansk Salme-Leksikon: Haandbog i dansk Salmesang. En hymnologisk Sammenstilling af Ord og Toner med historiske og bibliografiske Oplysninger*. København.

5.2 Utrykt

- Grundtvig, N.F.S. (1843) *Psalme-Blade til Kirke-Bod*, manuskript i Grundtvig-arkivet, fasc. 382(1), Det Kongelige Bibliotek. København.